

УДК 331.32-057.36

Т. І. Чавикіна

ПОНЯТТЯ ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Дослідженню правову природу часу відпочинку, охарактеризовано основні підходи та погляди вчених на поняття часу відпочинку, запропоновано авторське визначення часу відпочинку працівників міліції.

Одним із основних завдань соціальної політики нашої держави на сучасному етапі розвитку є постійне вдосконалення умов реалізації членами суспільства прав і свобод, закріплених у Конституції і в чинному законодавстві України. В умовах ринкової економіки основу правового регулювання службово-трудових відносин працівників органів внутрішніх справ складає право людини вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці у сфері службової діяльності. А це, в свою чергу, потребує створення такого механізму регулювання службово-трудових відносин, який би забезпечив надійну гарантію реалі-

© Чавикіна Т. І., 2011

зації прав і свобод людини. Практика правового регулювання служби та праці осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ висуває необхідність глибокого і всебічного врахування того нового, що відбувається в реальному житті. Тому особливе місце в цьому процесі займає правове регулювання часу відпочинку як необхідного атрибуту суспільно корисної діяльності.

Конституція України важливе місце приділяє закріпленню і гарантуванню прав і свобод людини і громадянина. Так, ст. 45 Конституції України закріпила право кожного, хто працює, на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час [1]. Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законодавством України. Гарантуючи право на відпочинок, держава бере на себе обов'язок створювати умови для повного його здійснення і зобов'язується, з цією метою, забезпечувати рівні і справедливі умови реалізації цього права для всіх. Саме тому держава через свої уповноважені органи повинна створювати діючий, ефективний механізм реалізації продекларованих нею прав, свобод та законних інтересів, забезпечити захист наданих людині гарантій. Лише за наявності й ефективної роботи такого механізму можна говорити про результативну діяльність державного апарату.

Зрозуміло, що ефективна діяльність державного механізму не можлива без ефективної діяльності її складових. Однією з важливих складових механізму реалізації прав і свобод людини і громадянина є правоохоронні органи і, зокрема, органи внутрішніх справ. Працівники органів внутрішніх справ – це громадяни України, які проходять державну службу в озброєному органі виконавчої влади, і від належного виконання ними своїх трудових обов'язків залежить рівень захищеності прав, свобод і законних інтересів громадян, громадський порядок, економічний потенціал та конституційний устрій держави. На жаль, органи внутрішніх справ сьогодні не можуть повною мірою виконувати завдання, які поставлені перед ними. Причини цього різні за своїм характером і сутністю. Однією з таких причин є неналежне правове регулювання трудової діяльності працівників органів внутрішніх справ, а саме їх робочого часу і часу відпочинку, що виражається в ненормованості робочого дня, неупорядкованості праці і відпочинку. Зважаючи на викладене, враховуючи активні економічні, політичні зміни, що по-

стійно відбуваються в нашій державі, необхідно велику увагу приділяти регулюванню діяльності органів внутрішніх справ у законодавчому, організаційному, соціальному плані, адже лише вирішивши ці питання, створивши належні умови діяльності органів внутрішніх справ ми отримаємо високі показники діяльності державного апарату та зможемо забезпечити найповнішу реалізацію прав і свобод людини і громадянина в нашій державі. Тому питання правового регулювання службово-трудова відносин працівників органів внутрішніх справ, а особливо регулювання часу відпочинку як стимулу праці, є досить актуальним.

Відпочинок – це складне соціально-економічне явище, що становить єдність багатьох аспектів, які вивчаються економікою, правом, соціологією та іншими суспільними науками. Юридичному поняттю «право на відпочинок» в економіці відповідає поняття «вільний час». Класики марксизму-ленінізму визначили вільний час, як «простір людського розвитку» [2, с. 147]. Так, К. Маркс виділяючи поняття «вільний час», пов'язує його з діяльністю, спрямованою на творчий розвиток індивідуума. «Вільний час – будучи як дозвіллям, так і часом для більш вагомої діяльності – звісно, перетворює того, хто має його в наявності, в іншого суб'єкта, і він як такий суб'єкт вступає потім у безпосередній процес виробництва» [3, с. 221] (тут і далі переклад наш. – Т. Ч.). Розкриваючи соціальну суть вільного часу, К. Маркс писав, що це «час для освіти, для інтелектуального розвитку, для виконання соціальних функцій, для товариського спілкування, для вільної гри фізичних і інтелектуальних сил» [3, с. 274].

Юридичне поняття часу відпочинку відрізняється від економічного тим, що це час, вільний від виконання трудових обов'язків, час, який працівник може використовувати на власний розсуд, відповідно до його бажань. На жаль, законодавчого поняття часу відпочинку немає, тому визначення цього поняття було і залишається предметом наукових дискусій серед багатьох науковців. Так, П. Д. Пилипенко визначає поняття часу відпочину на підставі аналізу поняття робочого часу. Науковець підкреслює: «оскільки законодавець протиставляє час відпочинку робочому часу, то тим самим весь час, який знаходиться поза межами робочого часу, вважається часом відпочинку працівника, що перебуває у трудових відносинах» [4, с. 285]. Як вільний від роботи час, який працівники вправі використовувати на свій розсуд, визначає час відпочинку В. В. Жернаков [5, с. 178]. Г. І. Чанишева і Н. Б. Болотіна підкреслюють той факт, що час відпочинку – це частина календарного періоду, протягом якого працівник відповідно до законо-

давства повинен бути звільнений від виконання трудових обов'язків і який він може використовувати його на власний розсуд для задоволення своїх інтересів та відновлення дієздатності [6, с. 247]. Такої самої думи дотримується В. І. Щербина, зазначаючи що під часом відпочинку в трудовому праві України розуміють встановлений законом час, протягом якого працівник звільнений від виконання своєї трудової функції і може використовувати його на власний розсуд [7, с. 187]. Формулюючи дефініцію поняття часу відпочинку, автор, на відміну від Г. І. Чанишевої та Н. Б. Болотіної, не виділяє мету його надання, що, з моєї точки зору, є правильним, оскільки визначити всі можливі комбінації використання вільного часу людиною неможливо. Людина може використовувати час відпочинку і безпосередньо за його метою для відпочинку, і для вирішення особистих (сімейних) питань (отримання довідок та інших документів від органів виконавчої влади та від органів місцевого самоврядування, відвідування хворих родичів тощо), і для роботи по господарству у себе в помешканні (наприклад, виконання ремонтних робіт квартири). В. І. Прокопенко під часом відпочинку розуміє час, протягом якого робітники і службовці звільняються від виконання трудових обов'язків і можуть його використовувати на свій розсуд [8, с. 305].

На мій погляд, запропоновані визначення не вичерпують зміст поняття часу відпочинку, оскільки не розкривають його юридичну природу та не визначають всі основні ознаки цього явища. Слід підкреслити, що зазначені наукові визначення містять деякі спільні ознаки поняття «час відпочинку». Першою ознакою часу відпочинку є той факт, що він, безперечно, є фізичною категорією – часом, проміжком часу чи частиною календарного періоду, протягом якого працівник не зайнятий працею. Тут слід зазначити такий момент, що для розуміння часу відпочинку в аспекті трудового права необхідно чітко підкреслити існування трудових відносин, тобто повинна бути наявність постійного правового зв'язку між працівником та роботодавцем. Адже час відпочинку є однією з основних умов праці, що складають предмет і зміст трудового договору. Час, коли людина відпочиває, при цьому не перебуваючи ні з ким у трудових відносинах і не реалізуючи свою здатність до праці, не належить до часу відпочинку і, звісно, не регулюється трудовим законодавством.

Другою ознакою є те, що встановлення регулювання відпочинку для працівників здійснюється певними нормами – за допомогою загальних норм трудового законодавства, локальних норм, установлених роботодавцем на конкретному підприємстві, за допомогою норм про час відпочинку, які встановлюються

і закріплюються між колективом працівників і роботодавцем у колективному договорі, а також за допомогою норм, установлених між конкретним працівником і роботодавцем у трудовому договорі.

Вагомою ознакою часу відпочинку є те, що надання часу відпочинку є обов'язком роботодавця. Крім того, роботодавець зобов'язаний зберегти на час відпочинку місце роботи за працівником.

Ще одна ознака – це мета надання часу відпочинку: використання відпочинку працівником на власний розсуд. Оскільки різні види відпочинку надаються з різною метою, то майже неможливо чітко визначити всі можливі цілі його використання, тому саме вільне бажання працівника розпорядитись у будь-який спосіб вільним від роботи часом на свій розсуд є основою використання працівником вільного від роботи часу.

Таким чином, під часом відпочинку в трудовому праві України слід розуміти встановлений нормативно-правовими актами, колективним договором, домовленістю сторін час, протягом якого працівник звільнений від виконання своєї трудової функції і може використовувати його на власний розсуд.

Враховуючи особливості регулювання та проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, можна визначити поняття часу відпочинку працівників органів внутрішніх справ. Час відпочинку працівників міліції – це час (проміжок часу або частина календарного періоду), який встановлений нормативно-правовими актами загального та спеціального характеру, протягом якого працівник міліції звільняється від виконання своїх службово-трудоових обов'язків і може його використовувати на власний розсуд.

Список літератури: 1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Маркс К. Сочинения / Маркс К., Энгельс Ф. – Т. 16. – М.: Госполитиздат, 1960. – 840 с. 3. Маркс К. Сочинения / Маркс К., Энгельс Ф. – Т. 46. – Ч. II. – М.: Госполитиздат, 1969. – 620 с. 4. Трудове право України / за ред. П. Д. Пилипенка. – Л., 2003. – 398 с. 5. Трудовое право в вопросах и ответах : учеб.-справ. пособие / под ред. Жернакова В. В. – Харьков : Одиссей, 2000. – 624 с. 6. Чанышева Г. И. Трудовое право Украины / Г. И. Чанышева, Н. Б. Болотина. – Харьков : Одиссей, 2001. – 512 с. 7. Щербина В. И. Курс лекций з трудового права Украины : навч. посіб. для слухачів заоч. форми навч. / В. И. Щербина. – Д. : ДФУАДУ, 2001. – 435 с. 8. Прокопенко В. И. Трудове право України : підручник / В. И. Прокопенко. – Х. : Консум, – 1998. – 480 с.

Надійшла до редколегії 25.02.2011

Исследована правовая природа времени отдыха, освещены основные подходы и взгляды ученых на понятие времени отдыха, предложено авторское определение времени отдыха работников милиции.

The legal nature of vacation is researched; basic approaches and scientists' points of view about vacation's notion are characterized; the author's own notion of vacation for police officers is offered.